

har ristats på normalt, traditionellt sätt, visar att Rönnebergastenenens ristare icke har varit någon skolad runmästare.

Däremot är runorna vackert formade och ornamentiken skickligt anpassad efter ristningsytan, vilket trots de ganska svåra flagringsskadorna klart framgår. Ristningen domineras av ett originellt ringkors, f. ö. det enda kristna kors, som har påträffats på en runsten i Närke. Den nedre korsarmen är tudelad, och dess utdragna ändar korsar varandra och stöder sig mot det vackra drakhuvudet och mot den mjukt uppsvängda stjärten. Nä 14 framstår, trots sin litenhet, som ett av Närkes vackraste runmonument.

Hummelsta, Stora Mellösa sn.

Se Nä 11. Tälje bro, Odensbacken, Askers sn.

15. Åsby, Stora Mellösa sn.

Pl. 7.

Litteratur: L 1033. Ransakningarna 1667 (tryckt i Ransakningar efter antikviteter 2, 1969, s. 163); J. Peringskiölds Monumenta 1, bl. 214; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 377; N. G. Djurklou, Diverse annotationer rörande Nerike, 1849 (hs i Örebro läns museums arkiv; tryckt i Festskrift till 75-årsminnet av stiftandet av Föreningen för Nerikes folkspråk och fornminnen, 1931, s. 34), Brev till Carl Säve den 14/7 1859 (ATA), Brev till B. E. Hildebrand, odat. (ATA); J. H. Schröder (resp. P. D. Lagerholm), Om Stora Mellösa och Norrbyås socknar i Nerike (1851), s. 14; Föreningens för Nerikes folkspråk och fornminnen verksamhet under år 1861 (1863), s. 7, 1862 och 1863, s. 20 f. (ATA), tryckt i ATS 1, 1864, s. 213 f.; R. Dybeck, Reseberättelse 1866, s. 17 (ATA), Brev till G. Stephens den 7/5, 18/5 och 5/6 1869, 30/10 1871, 26/3, 5/7, 13/8, 23/10, 4/11 1873 (KB), Runa fol., h. 5 (1872), s. 79, h. 6 (1873), s. 92, 93, 102; H. Hofberg, Brev till Carl Säve den 17/7 1867, Nerikes gamla minnen (1868), s. 87 f., Nerikes Fornlemningar 2, 1869, s. 6 f. (ATA), Nerikes fasta fornlemningar (1871), s. 20; G. Stephens, Brev till R. Dybeck den 11/5 och 31/5 1869, 9/9 och 16/9 1873 (ATA), ONRM 3 (1884), s. 280 f.; Örebro läns kalender 1880, s. 294; E. Brate och S. Bugge, Runverser (1887–91), s. 347 f.; E. Brate, Anteckningar 1901 (ATA); G. Löw, Stora Mellösa i äldre tider 1 (1922), s. 10; Fornminnesinventering 1931 (ATA); K. A. Gustawsson, Stora Mellösa sockens förhistoria (i: Meddelanden från Örebro läns museum 11, 1933), s. 16; B. Waldén, Stora Mellösa (1952), s. 22, 24; S. B. F. Jansson, Runinskrifterna i Närke (i: Från bergslag och bondebygd 1952), s. 46 f.; E. Salberger, Anuatr. Ett mansnamn på Åsbystenen i Närke (i: ANF 73, 1958), s. 129 f.; Närke (Allhem, 1960), s. 19.

Äldre avbildningar: Wætter, blyertsteckning 1861 (ATA); Wætter och Djurklou, teckning 1862 (ATA); Dybeck, blyertsteckning 1863 (ATA; återgiven i Runa fol., pl. 21: 6); Hofberg, teckning i Nerikes Fornlemningar 2 (återgiven i Nerikes gamla minnen, s. 88); Brate, foto 1901 (ATA); G. A. Hellman, foto 1931 (ATA); Iwar Anderson, foto 1952 (ATA; återgivet i Närke, Allhem, 1960, s. 18).

Ett runristat, jordfast stenblock ligger i en åkersluttning 30 m Ö om mangårdsbyggnaden i Åsby 118, 45 m Ö om landsvägen Åsby–Biskopsvrak. Platsen är utmärkt på Ekonomiska kartbladet 10 F 2 h »Segersjö Herrgård» (1957).

Den äldsta kända uppgiften om Nä 15 finns i *Ransakningarna*, där kyrkoherden i Mellösa Nicolaus Zenius den 12/6 1667 lämnar följande upplysning om det runristade blocket: »Lijthet Söder om Åssby uthi Medelösa Soken ligger en stoor steen widh vägen släter ofwan uppå, på hwilken ähre uthuggne runske bookstäfwer.» I en förteckning över fornminnen i Peringskiölds *Monumenta* återkommer denna uppgift om platsen för Nä 15: »Litet Söder om åhsby uti Mälösa.»

Också Olof Celsius har erhållit upplysningar om blocket, men han har tydligen ej själv varit på platsen. I *Svenska runstenar* antecknar han: »Stora Medlösa sn, på Wraks eller Åsby ägor (som äro twenne byar) skola wara 3 runstenar. Ol. Hultberg dixit.»¹

¹ Celsius har alltså fått uppgiften från Olaus Hultberg, som blev student i Uppsala år 1723. Han blev inskriven i Närke nation den 15/9 och vid universitetet två dagar senare; se J. Lagerholm, *Södermanland-Närkes nation*, 1933, s. 168, n.r 1920 och A. B. Carlsson, *Uppsala universitets matrikel* 2, 1919–1923, s. 158. Hultberg studerade mekanik och blev instrumentmakare. Han dog i Uppsala år 1743. Celsius var, då Hultberg kom till Uppsala, livligt sysselsatt med runforskning; han reste följande sommar till Hälsingland för att undersöka runstenar. Höstterminen 1724 var Celsius universitetets rektor.

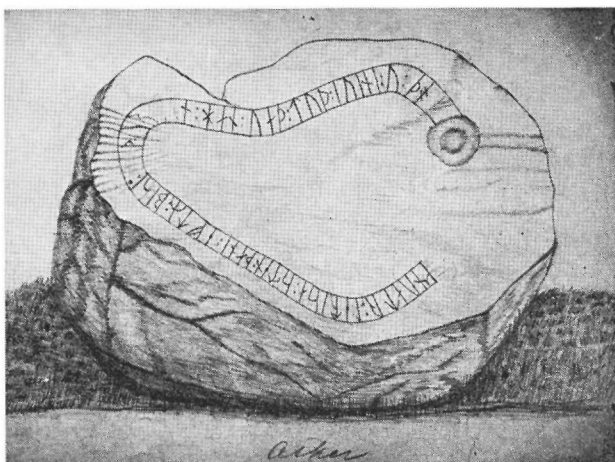

Fig. 41. Nä 15. Stora Mellösa sn, Åsby. Efter blyertsteckning 1862 (ATA).

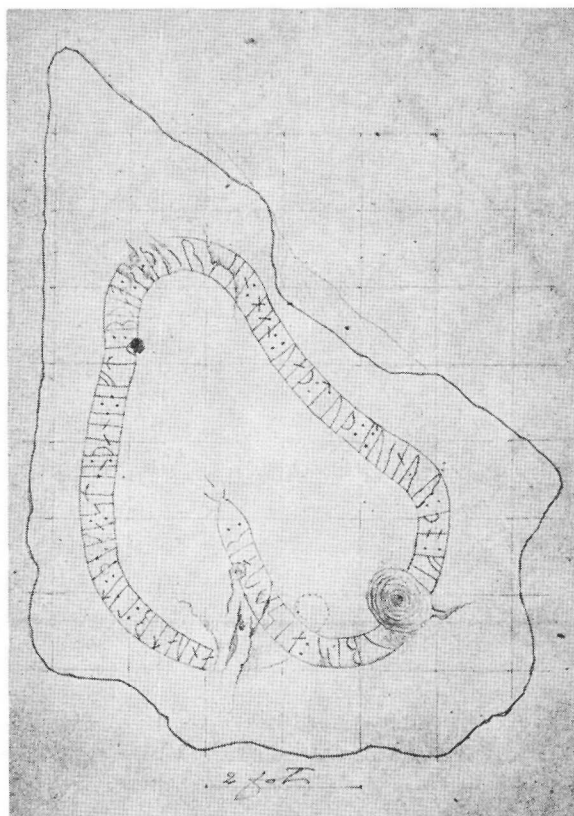

Fig. 42. Nä 15. Stora Mellösa sn, Åsby. Efter teckning av R. Dybeck 1863.

Runblocket vid Åsby omtalas varken av P. B. Berndes i hans »Anteckningar till Sagan om Habor och Signild» 1819 (ATA) eller av Pehr Didrik Lagerholm i hans avhandling *Om Stora Mellösa och Norrbyås socknar i Nerike* (1851). Den senare framhåller: »Af Runminnen äga socknarna numera blott en enda, nemligen Runstenen vid Hummelstad» (Nä 11); han tillägger: »De öfriga i Liljegrens runurkunder omnämnde runstenar N:is 1031 [Nä 12], 1032 [se ovan s. 47] och 1033 [Nä 15] hafva vi ej kunnat återfinna.» Däremot nämns Åsbystenen av Djurklou redan i hans »Annotationer rörande Nerike sommaren 1849»: »Wid Åsby äfvensom vid St: Mellösa kyrka finnas Runstenar». I ett brev till Carl Säve den 14/7 1859 skriver Djurklou: »Af Nerikes runstenar, hvilka ej äro många, har jag ännu ej aftecknat flera än tvänne, den vid Telgebro [=Nä 11] samt den vid Åsby ... ehuru jag granskat flera. Åsby-stenen är ganska svårläst, emedan ristningen är anbragt å öfre sidan af en stor liggande häll, som — att döma af sagan — fordom skall hafva varit offeraltare.»

I Föreningens för Nerikes folkspråk och fornminnen verksamhetsberättelse för åren 1862 och 1863 lämnar Djurklou följande utförliga beskrivning av hällens utseende och läge: »Åsbystenen ... synes hafva varit en gammal offerhäll, ett antagande, hvartill ej blott stenens form och läge samt den derå befintliga skålförmiga fördjupningen med derifrån utgående rännlika tumsdjupa skuror, än flera andra omständigheter gifva anledning. Han ligger på sandåsen till höger om vägen, som från landsvägen vid Egeby löper genom Åsby till gårdarne Wrak (Munkwrak, Biskopswrak och Bondwrak), och har ett sådant läge att dess uppåt vända sida något sluttar emot norr, hvadan — om den varit en offerhäll — de offrande sannolikt stått på denna sida med ansigtena emot söder, och dervid haft framför sig icke blott solen utan ock en af de vidsträcktaste utsigter öfver Hjelmaren och Qvismaredalen, som denna trakt har att erbjuda. Helt nära och på endast 80 à 90 fots afstånd från stenen finnes äfven en källa med godt och klart vatten, hvilken ända in i senare tider varit offerkälla; och om sjelfva runohällen berättade ställets egare en 80-årig man att efter hvad han hört äldre folk säga, då han först flyttade till Åsby, skulle de gamle i forntiden vid sina gillen

samlats kring stenen under sång och glam, samt användt den runda fördjupningen att deruti ställa dryckeskannan.»¹

På sin blyertsteckning 1863 har Dybeck antecknat: »Närke St. Mellösa socken. Åsby. Hällen som aldrig varit rest, eller ämnad att resas, ligger på Åshöjden s. om byn. — Leontine och jag togo aftryck en herrlig höstdag 1863.» (»Leontine» var Dybecks hustru, Maria Leontine Forsbom, f. 1824, d. 1865.)

Även i sin reseberättelse för år 1866 berör Dybeck Åsbyblocket och kritiserar där Djurklous uppfattning om detsamma: »Närikes märkligaste, fast ingalunda äldsta, runinskrift är i en liggande häll på Åsby egor i Mellösa socken. Herr Djurklous ordande ... om denna sten såsom offerhäll är pjoller, och att han måste tagit sig öfvermåttan illa ut med inskriftens läsning kan med säkerhet slutas af hans let risa.»¹ I *Runa* (fol.) 1873 lämnar Dybeck följande beskrivning: »Ristningen är å en stenhäll söder ut från Åsby. Hällen, ofvanpå flat och något lägre mot norr, har på denne sin ristade flatsida några större och mindre, utan tvifvel af naturen bildade, rundaktiga håligheter med aflopp, gående åt olika håll och kanske gjorda af människohänder. Sprickor och andra ojämnheter förekomma för öfrigt här och der, ofta försvårande läsningen.» I »Rättelser och Tillägg» framhåller Dybeck (a. a. s. 102): »Närikes fornms:förening blundade, när för ett par tre år sedan gräsmarken kring runstenen upplöjdes och besåddes, utan att ens en gångstyg till stenen lemnades oupptagen. Vid utg:ns tredje besök, eller det första efter uppodlingen, lågo 7 eller 8 kantiga och pundstunge gråstenar upphäfde öfver en stor del af ristningen. Plogen lär framdragit flere fornsaker från hednatiden samt ett 'runhufve' af sten, hvilket skulle fallit i en fornsamlares klo.»²

¹ Djurklou utgår från en oriktig läsning av inskriftens inledande sats; han läser nämligen **let risa sten pana** i stället för **let : hika : sten : pana**. Detta är förklaringen till att han avslutar sin redogörelse på följande sätt: »Emot antagandet att Åsbystenen varit en gammal blothäll synes väl sjelfva inskriften strida; men ehuru väl man icke vågar förneka möjligheten att resa äfven ett sådant block som detta, så gifva dock hvarken stenens form eller markens utseende deromkring minsta anledning att förmoda det stenen någonsin varit upprättstående.» Han frågar sig, om ej »de mindre klara runmynderna» **letrisa** skulle kunna »medgifva annan tolkning till rista eller rita, i fall man ej vill tänka sig runristningen först verkställd, men den första afsigten att uppresa stenen sedermera öfvergifven.» — Också Hofberg har på liknande sätt ställt sig frågande till den förmenta motsättningen mellan runinskriften och det jordfasta blocket. I ett brev till Carl Säve (den 17/7 1867) skriver han: »Den oformliga Åsbystenen ... anses ha varit en gammal blothall, hvilket åtskilliga skuror och hål i stenen synas göra troligt ... Det förefaller då besynnerligt, att ibland de eljest icke så lätt läsliga runorna på stenen se orden **litu resa**, en sak, som vid den tid runorna ristades, näppeligen med människohänder skulle ha låtit sig göra.» — Åsbyblocket har givetvis aldrig varit rest eller avsett att resas.

² Vad Dybeck åsyftar med sitt »runhufve» framgår av ett par av hans många brev till G. Stephens. Dybeck skrev till honom den 5 juli 1873: »Marken kring Åsbystenen ... är nu plöjd, och man har der funnit kruk-stycken, perlor, en fin kedja, samt en klotlik sten, enligt hvad bönderne bedyrade, *med runor*; kanske oldnordiska. Skrif härom till Djurklou, som lär tagit stenen hem till sig. Jag känner honom icke.» I ett brev ett par månader senare (23/9) återkommer Dybeck till denna klotlika sten: »Jag kan nu med lugn lägga sista handen vid den redan förslagsvis uppsatta afhandlingen om Närikes runstenar. På tal härom vill jag icke för 2a ggn glömma att fråga Dig om du ännu skrivit till hr. Djurklou rörande den klotsten 'med runor', hvilken funnits i en kulle från hedna tiden, invid Åsbystenen i Närke, den der nu thyvärr är midt i en åker. Om Du icke skrifver, så måste jag gripa mig an, ehuru ogera.» Stephens skrev naturligtvis till Djurklou, som den 1 januari 1874 lämnade följande klargörande svar: »Då jag vid årets slut ordnade mina bref för 1873, greps jag af fruktan att en vänlig skrifvelse från Eder, ankommen under en tid, då jag oupphörligt var stadd på resor, möjligen lemnats utan svar. Brevet rörde den af mig för många år sedan vid Åsby i Mellösa socken erhållna hjälmformiga stenen, hvilken otvifvelaktigt är nära beslägtad med den af Dr Hofberg funna vid Nählberg i Westra Närke, Ingelsta stenen och öfrige klotrunda ristade stenar, som nu flerstädes anträffats i eller på griftekullar. Stenen, som enligt upphittarens utsago påträffats i en grafkulle med brända ben, kol och lemningar af en sax, liknande våra ullsaxar har *inga* runor och finnes afbildad å s. 78 i Dr Hofbergs 'Närikes gamla Minnen'. Den är lemnad till Närikes fornminnesförenings samlingar sedan han ratats af vårt Riks Museum, hvars chef ansåg den sakna allt värde och förklarade den vara ett 'hufvud till någon stenstolpe eller dylikt'.» Djurklou återkommer till gravklotet fyra år senare i ett brev till Stephens (29/9 1878). Han omtalar där, att »Hildebrand från Örebro Museum — dit jag lemnade min förkastade sten — annekterat den på vanligt vis förmodar jag men känner ännu ej huru.» Första gången som detta redan år 1857 funna gravklot *avbildas* är i ett brev från Djurklou till Carl Säve den 14 juli 1859 (ATA) »Medan jag är i farten att tala om ristningar vill jag äfven beskrifva en märkvärdig hjälmformad sten, funnen uti en ättehög wid samma by, Åsby för tvenne år sedan, och som nu är i föreningens ego ... En snarlik sten är funnen i Hardemo och är inlemnad till föreningen. Han är i vigt lika med den från Åsby, funnen på samma sätt — jämte obrända ben och en ullsax (deri det anmärkningsvärda).»

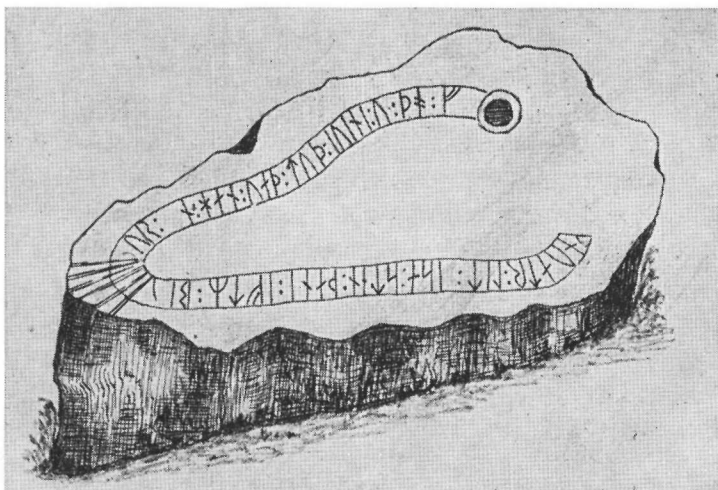

Fig. 43. Nä 15. Stora Mellösa sn, Åsby. Efter teckning av H. Hofberg i *Nerikes Fornlemningar* 2, 1869.

Också Herman Hofberg beskriver Åsbyblocket utförligt. I *Nerikes gamla minnen* (1868) läses: »Denna sten, som ligger straxt söder om Åsby i en åkerlycka till höger om vägen, som går från landsvägen vid Egeby öfver sandåsen genom Åsby by till gårdarna Munkvrak, Biskopsvrak och Bondvrak, utgöres af en stor klumpformig stenhäll med en slät mot norr sakta sluttande sida, på hvilken runristningen blifvit anbringad. Man tror att stenen från början varit en hednisk blothall, för hvilken förmodan man hemtar stöd af den i stenen varande skällika gropen och några rännformiga fördjupningar, jemte det, att de gamles plägsed att vid sina gillen samlas vid stenen, då dryckeskannen ställdes i den runda fördjupningen, icke osannolikt torde varit ett dunkelt minne af den hedniska offerfesten, om hvilken föröfrigt en, några famnar från stenen liggande, gammal offerkälla utgjorde ännu en erinring. Härmed må nu vara huru som helst, så är dock säkert, att intet samband finnes emellan det förmodade offerstället och sjelfva runristningen, som helt enkelt är en vanlig grafskrift, hvilket synes af innehållet.»

Erik Brate, som undersökte Nä 15 år 1901, anger platsen på följande sätt: »Runstenen finnes i en åker på östra sidan om den sydligaste gården i Åsby, blott skild från boningshuset genom ett potatisland. Ristningen är huggen på öfre sidan af ett stort stenblock, hvars yta sluttar något mot norr.»

Grå granit. Blockets översida mäter omkring 3×2 m; dess största tjocklek över markytan är 1,8 m. Ristningsytan är $2,15 \times 1,80$ m. Ytan är vittrad och mycket ojämn. I dess västra kant finns en säkerligen naturlig urgröpning, som mäter 22×18 cm och som är 4 cm djup. Från denna grop utgår en rännformig fördjupning, vilken också har uppkommit genom vittring.¹ Runorna är ojämnt, ofta grunt huggna; i många fall har de ej huggits fram till ramlinjerna utan står fria i slingan. Runornas storlek är omkring 12 cm. Ristaren har uppenbarligen ej varit någon framstående mästare; han gör ett mycket ovant intryck, och hans ristning är av låg kvalitet ur konstnärlig synpunkt.

Inskrift:

anuatr : let : hika : sten : pana : efta : buli : - - pur : - - n : han : uap : tuþ : i : uinyu : þ - :
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
 f - ... ubiu a - s - uar :
 55 60 65

Anundr (eller Arnhvatr?) let haggva stæin þenna æftir Bolla, faður sinn. Hann varð dauðr i Vinøyu ...

»Anund(?) lät hugga denna sten efter Bolle, sin fader. Han blev död på Vinön ...»

¹ Om denna skålförmiga fördjupning och om rännan se ovan denna sida och s. 50 f.

Till läsningen: Före 1 **a** är ytan mycket ojämn och gropig. Där finns inga spår av ristning. Runorna 3 **u**, 4 **a**, 5 **t** och 6 **r** har alla mer eller mindre oregelbunden form. I 5 **t** t. ex. är vänstra bistaven ansatt i ramlinjen, medan den högra utgår ett stycke nedanför huvudstavens topp. 8 **e** är tydligt stunget. I 11 **i** finns ingen säker prick. 14 **s** har »stolsform». 16 **e** är, liksom 22 **e**, djupt och tydligt stunget. I runan 29 är huvudstaven tydlig; någon säker bistav finns däremot ej. Runan har med all sannolikhet ristats som **i**. Av runan 30 återstår endast ett kort stycke av huvudstavens nedre del, och av runan 31 kan endast ett centimeterlångt, ytterst grunt stycke av huvudstaven skönjas. 33 **u** har förlorat största delen av bistaven. Av runan 35 finns endast ett kort stycke vid nedre ramlinjen och av 36 endast övre delen. Runföljden 38–52: **han : uap : tuþ : i : uinyu :** är tydlig och fullt säker. Däremot är det följande skadat och det mesta osäkert. 53 **p** har oregelbunden form, i det att bistaven upptill utgår från huvudstavens mitt. Av runan 54 återstår endast ett stycke av huvudstavens mitt och av 56 endast nedre hälften av en huvudstav. Därefter följer, delvis inom runramen, den djupa, runda gropan. Efter denna stora urgröpning finns en böjd linje, vilken möjligen är en klumpig bistav till ett **u**. Efter 60 **u** finns två fördjupningar, som möjligen bör uppfattas som skiljetecken. 61 **a** har förlorat nedre delen. Av runan 62 finns övre delen av en huvudstav. Runan 64 är fördärvad av sprickor. 65 **u** har toppen i behåll. Inskriften slutar med skiljetecken, som också har gjort tjänst som ögon i det klumpigt tecknade ormhuvudet. — Djurklou (i brev till Carl Sävje 1859): »För att inhemta din åsigt om skriftens tolkning återgifves här runraden med diplomatisk noggrannhet» ... Djurklou fortsätter: »Jag har läst inskriften sålunda: **anuatur : lit : resa : stin : þani : eftu : bu(uta) ...han : uap : tuþ : i : uinru : þ...** Kommentaren lyder: »En ö uti Hjelmaren, gent emot Åsby heter än i dag Winö, och det är den jag förmodar att inskriften syftar på. Som jag emedlertid icke kan vara säker på att denna min tolkning af inskriften är den rätta, skulle det vara mig kärt att få inhemta din åsigt derom. Vore ej strecken vid foten af 7de runan kunde den 6te antagas vara **r** och då blefve namnet Anvatr, ty att läsa Anvatur, hvartill man eljest tvingas, faller sig litet onaturligt. Emedlertid är det väl möjligt att 7de runan endast skall betyda **l** och att senare hand tillskapat de förvirrande strecken; ty en gammal gubbe uti byn, som visade mig stenen, sade att förr hölls den bättre vid magt, då brukade pojkarne med spikar rensa bort mossen ur runorna, och kanske hafva vid någon dylik rengöring de förvirrande strecken uppkommit. Rummet emellan 26te och 27de runan [= 27 **u** och 38 **h**] är så skrofligt, emedan allt regnvatten som samlats på den stora hällen deråt moste afrinna, att man omöjligen kan der upptäcka mera än : samt runan **þ**.» — Wættér (1861): **knratyr : let : isa : sten : þane : eftu : -i : ...þur : --n : han : uap : tuþ : i : uini : u : þo : f....** — Hofberg (1868): **knuatr : lit : isa : sten : þani : iftu : bi..i...þur : ...n : han : uap : tuþ : i : uini : u : þo : f....** I reseberättelsen 1869 och i »Nerikes Fornlemningar 2» anmärker Hofberg, »att första runan **k** är otydlig och skulle möjligen kunna vara **a**.»¹ — Dybeck (1873): **: anuatr : let : meka : sten : þane : eftu : buia : faþur (: sin : han : uap : tuþ : i : uinyu : þo : fiub (: iu : anisua : r :** Runan 10 uppfattas som ett skadat **m**, men skulle även kunna läsas **a**. 27 **u** »har inom sig ett par ristningar, de der tyckas visa en här först ämnad **þ**». Om runföljden **anisuar** anmärker Dybeck, att **i**-runan »har en grumlig liknelse till **þ**-kännestreck. Namnets **u** tyckes först varit **r**. Skiljetecknet näst före inskriftens sista runa kan jag icke förklara.»² — Brate (1901): **anuatr :**

¹ Dybeck kritiserar i 5. häftet av *Runa* (1872) Hofbergs avbildning och läsning av Nä 15 i det att han framhåller, att »svärlästa inskrifter kräva mycken både tid och uppmärksamhet ... Min afritning af den nämnde vid Åsby företer, så till runslinga (omkring en fjerdedel af denna är utelemnad hos H.), som till antal runor m. m., så stor olikhet med de *närkiska minnenas* afbildning (Hofb. sid. 88), att man tvekar huruvida de föreställa samma sten.»

² Denna läsning hade Dybeck kommit fram till efter många ändringar och överväganden av skilda slag. Belysande är hans långvariga och livliga brevväxling med Stephens, där läsningen och tolkningen av Nä 15 ideligen diskuteras. Några av breven torde förtjäna att citeras. — Våren 1869 sände Dybeck en kopia av sin teckning av Nä 15 till Stephens i Köpenhamn och erhöi ett mycket entusiastiskt tackbrev, daterat den 11 maj 1869: »Det var i sanningen högtid ... då jag emottog det så vänliga och välkomna brefvet från min gamle vän och medarbetare, Sveriges fräjdade Runolog, Richard Dybeck ... Lifvet är kort, och vi Runomän äro, tyvärr, mycket få. Må vi alla hålla ihop och arbeta tillsammans, till ära och heder för 'Den gamla den friska den fjellhöga Nord' hvars lof Richard Dybeck har så väl besjungit! Jag tackar dig, Käre Broder, för allt hvad du har uträttat för gamla Sverige och för hela Norden. Den nyare Svenska Runokonsten är fotad på dina årslånga ansträngelser. Den tid skall

þ fi

let : heka : sten : þena : efta : bula : faþur : sin : han : uaþ : tuþ : i : uinyu : bo : ka--r ubiu : ansua : r :. Brate lämnar en mycket utförlig kommentar till sin läsning: »Inskriften börjar efter ett synnerligen skrofligt ställe med **anuatr** :; hvars **u** påminner om **r** genom ksts krökning; i namnets **r** är nedre kst nästan jämnloppande med stafven. I **let** är högra kst till **t** något svagt, ordet för öfrigt tydligt. Det tredje ordet är **heka**; att den första runan är **h**, lider intet tvifvel; blott högra öfre kst är skadadt, det öfriga tydligt; den ring, som Dybeck prickat kring stafvens midt, utgöres af icke huggna fåror. Den andra runan **e** har en tydlig prick. Uti **sten** har **s** ... öfre stafven ett godt stycke nedanför mellanstreckets utgångspunkt, ehuru den icke går ned ända till nedre slinglinien.» I runan 19 finns »en djup prick straxt ofvanför kst, hvilket sitter något nedom midten; runan har synbarligen först varit felristad **e** och sedan ändrats till **a**. Det på **efta** följande namnet är **bula**; i **b** utgår kst ett litet stycke från stafvens ändar; **u** är fullkomligt klart ... Namnets sista runa antages redan af Dybeck vara **a**; stafven är tydlig men kst är mycket kort, synes dock böra antagas som ristning. I det följande **faþur** äro blott **þ** och **r** alldeles klara, de öfriga runorna gropiga och otydliga men säkra, hvilket ock gäller om **si** uti **sin**, hvars **s** till större delen är ristadt i en gropighet, blott 3 cm nedifrån fullt tydligt, **i** är tydligast upptill men äfven skadadt.» Runan 53 »är kanske **þ**, ehuru kst upptill utgår först från stafvens midt på grund af en spricka upptill; runan skulle därför enligt Brate också kunna vara **b**. 56 **o** »är något svag men säker och kolon därefter tydligt.» 55 **f**: »stafven och nedre kst äro tydliga, det öfre kst möjligt men ej nödvändigt; runan kan alltså vara **f** eller **k**. Runan 56: »en staf är tydlig men denna staf har kanske högra kst till **a**, måhända är alltså runan **a** med vänstra kst litet utprägladt ... Kanske är dock runan **i**. Inskriften är därefter afbruten af en djup grop i stenen och antagligen äro 3 runor fullständigt borta ... Det första, som synes ristadt på andra sidan om gropen ser ut som kst till **r** men som staf måste då en fåra ha tjänat som ej just ser huggen ut.» 58 **b** »med på midten

komma då Sverige skall anslå en lagerkrans åt sin store son. Men imedlertid emottag åtminstone min ringa tack. Gud välsigne eder! ... Hvad angår 'Nerikes Gamla Minnen', så skref jag en notis derom i Danske bladet 'Fædrelandet' för Mars 6, 1869, deri jag gjorde inkast emot de dåliga rune-kopior, och jag underskriver alldeles edra anmärkningar derom. De äro 'i sanning under all kritik'. Detta bevises tillfullo af den stenen som ni haft godheten öfversända. Huru stor är icke skillnaden! Jag skall icke missbruka er godhet i att sända mig kopian. Den skall förblifva i min privata portfölj. Jag tillåter mig att tillägga, att, efter min uppfattelse, er förtrinliga afskrift sätter oss i stånd att läsa hela inskriften. Intet fattas. Jag tror att stället förrän ANUATR liksom stället mellan FI och UB äro gamla ojemnheter på stenen innan ristningen skedde, och således öfverhoppades af runskrifvaren — af hvilket vi ha så många andra exempel. Äfven tror jag att ni har rätt angående BRAM, ME(n)KA och UINUU (=Vin-ö), och att vi kan läsa: ANUATR LET MEKA STEN ÞANE EFTA B(R)A(M), FAÞUR SIN: HAN UA(r)Þ TUÞ I UINUU, ÞO FIUB IU A ISLUAR: 'Anuat lät merka sten denne efter Bram, fader sin. Han vard död (FÖLL) i Vin-Ö, då Viub högg (Slogs, krigade) på Isluar.' Stephens, som naturligtvis ej själv hade sett den svårlästa och skadade inskriften när han prisade Dybecks läsning, frågar med anledning av sin tolkning, om det nu finns »något ställe Islyar på Vinö?» Han konstaterar: »Stenen är hednisk, från kanhända 11te seklet» och tillägger: »Får jag flere Nerike-stenar är jag mycket tacksam och skall hålla dem hemliga» ... I ett brev en vecka senare (18/5 1869) skriver Dybeck: »Jag förgat sist nämna att första runan i Åsbyinskr. i Närke a äfven skulle kunna läsas som **k** ..., i hvilket fall Hofberg skulle ha rätt; men är namnet *Knuater* möjligt? I min enfald tänkte jag på Wenern (der slaget på isen stod, som Du känner), i st. f. Vinön ... Jag skall taga säker reda på by- och torp-namnen å Vinön i Hjelmaren ... Men sade de gamle: i Vinö, och ej å a (på) Vinö. Nu åtminst. skulle: han stred i Vinö, i Tidö, i Däffö, i Ekerö o. s. v. vara en språkgalenskap.» Med anledning av de frågor som Dybeck här ställde skriver Stephens (31/5): »Jag tror icke på Hofbergs (oerhörda) **knuatr** på Åsby stenen. Jag tror på Dybecks **anuatr**, och anser detta vara ... ANTHUATR eller ANTHUITR» ... I ett brev ett par år senare (30/10 1871) skriver Dybeck: »Ypperligt att Du godkänner *Fiubi* på Åsbystenen. Nog ha vi nu båkät med den inskriften.» Dybeck skulle emellertid länge fortsätta att grubbla öfver inskriftens rätta läsning och tolkning. Sommaren 1873 (5/6): »Men jag kommer nu till den ytterst svåra Åsby-inskriften ..., den jag nu ytterl. noga granskat. Om, ss. Du en gång medgifvit, la namnet *anvatr* är möjligt, så står detta der, ty la är här *vida vägnar antagligare* än **k**. Vidare: **m** i *meka* (som jag förr läst) svagt och vågadt; troligare, ja i det närmaste fullt säkert: *aika* eller *aeka* ..., således (h)aika eller (h)aeka. — Ännu två viktiga iakttagelser: mitt förra namn, Bram, ger jag nu på båten. **brna** (?Br[u]na) är här *vida antagligare*. Sist: **biu : ansua : r**» ... Stephens svarar bl. a.: »Din förbättrade text, efter stenen, är jo en million värd, ty den slutar med namnet ANSUAR». — Dybeck (13/8 1873): »Och den besatte Åsastenen (sic.)! En svårläst huggare! ... Först 1: la namnet med sitt *för-tecken*. Men Sæve tycktes åtminstone för ett par år sedan *icke gerna* vilja godkänna ett namn som *anuatr*, men vi ha ju Kairvatr, ... Kan 2 vara *Buia*, af namnet Bui?, eller Bra(n)a? — 3 är det svåra slutet.»

af stafven skilda kst ... är fullt tydligt liksom ock **iu** : och därefter följer tydligt **ans**.» 65 **u** är »ganska tydlig, och så följer **a** men blott nedre delen, staf och kst; den öfre delen får förutsättas i gropigheten ofvanför. Därpå följer kolon och därpå **r** följdt af ett nytt kolon i inskriftens slut.»

Herman Hofberg tolkar i *Nerikes gamla minnen* (1868) inskriften på följande sätt: »Knut lät resa sten denna efter Bi.. i .. fader sin; han vardt död i Vine-ö, då f...». — George Stephens, som utgick från Dybecks läsning, översätter: »Anuat let hew (carve) stone this after Büi, father sin (his). He worth dead (was slain) in Uin-ey, tho (when) Fiub hewed (slew, killed) An(i)suar.» Jfr *Runa* (fol.), s. 92 och ovan s. 53, not 2.

Också Sophus Bugge utgår från Dybecks läsning av inskriften. Hans tolkning, framlagd i *Runverser*, lyder: »Anundr lét hogga(?) stén þenna eftir Boa faður sinn.

hann varð dóðr
í Vinóju;
þá fiqr (h)ans uppi,
é vá.

Anund lod hugge(?) denne Sten efter Bo sin Fader. Han fandt sin Död paa Vinö; saalænge han havde Liv, kjæmpede han.»

Bugges tolkning avviker sålunda från Stephens i hög grad. Särskilt gäller detta inskriftens slut, runföljden 53–67. Utgångspunkten för Bugges tolkningsförsök är hans antagande, »at Forstaaelsen af Indskriftens Slutning af Runeristaren med Flid er vanskeliggjort ved voldsomme Omsætninger.» Bugge tillägger: »Men en sikker Tolkning lader sig neppe finde.»

De »voldsomme Omsætninger» tycker sig Bugge finna flerstädes i inskriften. I runföljden 18–21, som av Dybeck lästes **pane** ser han »tilsigtet Omflytning for **pena**»; om 26–29, som Dybeck uppfattade som **buia**, anmärker Bugge, att »en Navneform **buia** ingensteds findes, medens Navnet oldn. *Bui*, sv.-dansk *Boe*, *Bo*, er vel kjendt», varför han förmodar, »at **eftir buia** er tilsigtet Runeomflytning for **eftir bua**. Her er altsaa ... en Rune fra et Ord flyttet over i et andet.» Runföljden **po : fiubiu : anisua : r** : antages »skal forstaaes som **po : fiur : ans ubi : i ua** : » och sålunda innehålla verslinjerna *þá fiqr hans uppi/ é vá*. Bugges med flera reservationer framlagda tolkningsförslag är som helhet förfelat. Ristaren har icke genom omkastningar av runorna sökt försvåra tolkningen av sin inskrift. Tolkningsförslaget visar onekligen Sophus Bugge från hans mest fantasifulla sida. Men man bör, när man bedömer hans bidrag till tolkningen av de svenska runverserna, ha hans blygsamma avslutningsord i minnet (*Runverser*, s. 415): »I det jeg afslutter mine Bidrag til Lector Brates 'Runverser', som jeg efter Forfatterens Opfordring har meddelt, vil jeg fremhæve, at jeg vel véd, at jeg ikke har været fuldt rustet til en tilfredsstillende Behandling af Sveriges versificerede Indskrifter. De færreste af disse har jeg selv undersøgt. Af mange Indskrifter, som endnu er bevarede, har jeg kun kjendt upaalidelige eller tildels feilagtige Gjengivelser. Ja jeg har ikke engang undersøgt alle de Tegninger og Læsninger, som findes i Haandskrift, og flere Tegninger, som jeg har seet i Statens Historiske Museum i Stockholm, har jeg kopieret med saadan Hast, at jeg ikke fuldt tör stole paa mine Kopiers Nöiagtighed.»

Runinskriften på Åsbyblocket kommer aldrig att kunna säkert tolkas i sin helhet. Detta beror givetvis ej på att ristaren genom omkastningar av runor eller på annat sätt avsiktligt skulle ha försvårat tolkningen av sin inskrift. Orsaken till att dess senare del numera icke kan tolkas är i främsta rummet, att detta parti sedan länge är så svårt skadat genom vittring att det endast delvis har gått att läsa. Därtill kommer att ristaren icke har varit någon van och skicklig runmästare. Inskriften visar tydligt, liksom huggningstekniken och den allmänna utformningen, att den som har huggit hällen har varit oövad och ovan. När det gäller ristningar av denna låga kvalitet, blir rekonstruktionsförsök riskabla.

Lyckligtvis är inskriftens förra del jämförelsevis väl bevarad och tillåter en i stort sett säker tolkning.

Namnet på den som »lät hugga» Åsbyblocket finns i runföljden 1–6 **anuatr**, som givetvis skulle kunna tänkas återge ett mansnamn *A(r)n(h)vatr*. Så har det också — av översättningarna att döma — uppfattats av

flertalet äldre granskare. Hofberg, som läser namnet som **knuatr**, uppfattar det visserligen i *Nerikes gamla minnen* som »Knut», men han ger i »Nerikes Fornlemningar» och i sin reseberättelse 1869 följande kommentar: »Här bör likväl anmärkas, att första runan **k** är otydlig och skulle möjligen kunna vara **a**, då namnet blir **anuatr** (An[h]watr) eller t. o. m. **anuntr**, om det andra **a** är en felskrifning för **n**.» Det sista förslaget finner Bugge tilltalande; i *Runverser* s. 348 skriver han: »**anuatr** forklaras af Hofberg 'An(h)watr eller for **anuntr**'. Den sidste Opfatning forekommer mig sandsynligst.» I min populärt hållna översikt i *Från bergslag och bondebygd 1952* framhålles, att man i inskriftens första namn bör ... räkna med en felristning. Det kan nämligen knappast råda något tvivel om att 4 **a** är felristat för **n** och att namnet sålunda skall uppfattas som *Anundr*.» Detta antagande grundar sig på det faktum att ett mansnamn *A(r)n(h)watr* är minst sagt utomordentligt sällsynt. Det är väl detta förhållande som gör att också Bugge föredrager att räkna med att **anuatr** är felristat för **anuntr**. På mansnamnet *Arnhvatr* finns ett enda belägg i runinskrifternas stora namnförråd, nämligen på U 740. Där står **aruatr**, en runföljd som jag har uppfattat som *Ar(nh)watr* (se vidare *Upplands runinskrifter* 3, s. 285). Eljest är namnet ingenstades belagt.

Att under sådana omständigheter räkna med att det enastående **anuatr** (ej **aruatr**!) på Åsbyblocket skulle ge oss det andra belägget på namnet *Arnhvatr* måste betecknas som djärvt. Det är säkrare att här räkna med att den oövade ristaren har gjort sig skyldig till den mycket vanliga förväxlingen av **a** och **n**. Runföljden **anuatr** skulle då ge oss ytterligare ett exempel på det över hela Norden spridda mansnamnet *Anundr*, i svenska runinskrifter belagt ett femtio-tal gånger. I en uppsats i *Arkiv för nordisk filologi* 1958 hävdar emellertid E. Salberger, att en »tydning *Arnhvatr* av runföljden **anuatr** på Åsby-stenen torde ... äga företräde framför en tydning *Anundr*, vilken förutsätter ett ristningsfel.» Det torde förhålla sig tvärtom.

Inskriften innehåller ännu ett läsligt mansnamn, nämligen **buli** (ack.). Detta skall väl snarast återge det i västnordiska källor tämligen vanliga namnet *Bolli*. Samma namn finns på en västgötsk runsten: Vg 161 **buli**. Ett namn **bulu** (ack.) förekommer på U 867 och på Vg 161. *Bolli* förekommer även som binamn »både i Norge ock på Island, ock torde detta vara den ursprungliga funktionen» (Lind, *Norsk-isländska dopnamn*, sp. 152). Namnet har väl ursprungligen åsyftat bärarens kroppsform: 'den runde'; se t. ex. A. Janzén i *Nordisk kultur* 7, *Personnamn*, s. 51. Det bör emellertid framhållas, att **buli** också kan återge ett *Būli*, *Bōli* eller *Bulli*. Jfr *Sveriges medeltida personnamn* (1974), sp. 376 f.

Fadern har enligt vad inskriften meddelar oss dött i *Vinøyu*. Prepositionen *i* förekommer i fornspråket, vid sidan av *a*, framför namn på öar. I en uppsats med titeln »En forntida ö» (i: *Namn och bygd* 1914), s. 89 anför Brate som exempel bl. a. **i : uinyu**, i *Frœysœy* 1339 SD 4, s. 689, i *Bolmsø* 1402, i *Bierkø* 1402 SDns 1, s. 121.

Vinön, Hjälmarens största ö, ligger 7 km Ö om den plats, där Åsbyblocket befinner sig. Ortnamnet kommenteras av Bugge på följande sätt: »Da jeg ikke kjender Navnets Udtale hos Almuen og ikke de Lydforhold i vedkommende Dialekt, hvorpaa det her kommer an, kan jeg ikke bestemme Navnets gamle Form. Den nu brugelige Skrivemaade med *i* synes at vise, at den gamle Form ikke er *Vinøy*. En Form *Vinøy* vilde være mig uforklarlig i etymologisk Henseende. Tør man derfor antage *Vinnøy* istedenfor *Vindøy*?»

Lennart Moberg behandlar de nordiska ortnamnen på *Vin-* i en intressant uppsats i *Namn och bygd* 37 (1949–50). Bland exemplen återfinns också *Vinön* i Hjälmaren (s. 122): »Namnet skrives *Winø* 1384 SRP 2020 o. 2021, *Winø* 1385 SRP 2106. Öns namn förekommer på en runsten, Åsbystenen, där det läses **han : uap : tup : i : uinyu**.» Önamnet innehåller »uppenbarligen ett fsv. långvokaliskt *vīn*. Lånordet *vin* 'vinum' kan naturligtvis icke komma i fråga, men tolkningen är fördenskull icke given ... Teoretiskt kan förleden i *Vinö* vara adj. *vid*; tolkningen 'den vida ön' är ur saklig synpunkt passande. Moberg fortsätter: »Med vederbörlig reservation för den tolkningsmöjlighet, som antytts, erbjuder enligt min mening ordet *vin* 'fågellek', 'lekplats för skogsfågel' (ev. 'fisklek') den enklaste och naturligaste härledningen av namnet *Vinö(n)*.»

Trots att senare delen av Åsbyblockets inskrift ej kan tolkas, hör inskriften till landskapets innehållsrikaste. Det är den enda av Närke runinskrifter, som innehåller ett ortnamn.